

М. З. Підвальна
асистент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права

УДК 34.01 (340.132.6) (34.037)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Проаналізовано проблеми застосування принципу верховенства права у правозастосовчій діяльності, пов'язані з тлумаченням принципу верховенства, а також із розмежуванням права та закону. Досліджено аналогію права і судову практику реалізації принципу верховенства права.

Ключові слова: принцип верховенства права, застосування, аналогія права, право, закон, судочинство.

У зв'язку з великим ступенем абстрактності принципу верховенства права важливого значення набуває питання застосування принципу верховенства права у правозастосовчій діяльності, адже попри законодавче закріплення, нормативно-правові акти не розкривають зміст досліджуваного принципу повністю. Навіть Рішення Конституційного Суду України у справі про призначення судом більш м'якого покарання [1] визначає принцип верховенства права як "панування права в суспільстві" та розмежовує право і закон, що стало приводом для тривалих наукових дискусій.

Принцип верховенства права за своїм змістом займає особливе місце серед решти загальноправових принципів. Його вимоги не містять конкретних норм, які могли б бути безпосередньо застосовані для врегулювання суспільних відносин. У понятті верховенства права переплітаються наукова істина і цінності добра та справедливості, правові ідеали і практичний юридичний досвід, правові ідеї та правові почуття, досягнення науки та здоровий глузд [2, с. 20].

Вважаємо важливим питанням застосування принципу верховенства права у разі відсутності нормативного регулювання суспільних відносин. Під час правозастосування прогалина не усувається, а долається за допомогою одного із двох способів:

1) шляхом застосування норм, що регулюють схожі відносини — аналогія закону;

2) шляхом застосування загальних засад правового регулювання спірних відносин — аналогія права [3, с. 212].

Але не менш важливим є питання про правове регулювання відносин, вирішення спорів на підставі принципу верховенства права, коли є нормативно-правові акти, які регулюють певну сферу суспільних відносин.

У науковій літературі широко досліджений принцип верховенства права, проте переважно лише в теоретичному аспекті. Представниками наукової думки, які вивчали принцип верховенства права, є О. Л. Богініч, Д. О. Вовк, В. М. Гайворонський, С. П. Головатий, А. П. Заєць, О. В. Зайчук, М. І. Козюбра, О. В. Константий, О. Л. Копиленко, С. М. Кундельська, Н. М. Оніщенко, С. П. Погребняк, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, Є. Р. Сушко, С. В. Шевчук, В. І. Темченко, Ю. С. Шемпученко та інші. Питання застосування норм права й аналогії права досліджували

О. В. Колотова, Б. В. Малишев, О. В. Москалюк, О. О. Уварова, Є. Д. Шиндяпіна, С. В. Шмаленя та інші.

Метою статті є розкриття проблем застосування принципу верховенства права й аналіз практики застосування принципу верховенства права судами України.

Слід погодитись з Б. В. Малишевим, який вважає, що норми-принципи закріплюють основні положення (які визнаються системоутворюючими для регулювання певної галузі права) декількох галузей права, правової системи; до останніх (основоположних принципів права) належить верховенство права. Б. В. Малишев вказує, що норми-принципи є первинними, визначальними щодо змісту та порядку застосування решти типових норм, вони *встановлюють ціннісні стандарти всього правового регулювання*. Норми-декларації, норми-принципи, норми-цілі вже через свою широку сферу дії відіграють важливішу роль у правовому регулюванні, ніж усі інші норми. Це обумовлює те, що зміст норм-декларацій, норм-принципів, норм-цілей має найвищий рівень абстракції, а відтак вимагає від суб'єкта правозастосування додаткових інтелектуальних зусиль щодо конкретизації їх змісту щодо конкретних ситуацій. Разом з цим абстрактний характер зазначених норм не свідчить про відсутність правового регулювання суспільних відносин, на які вони поширюють свій вплив [3, с. 218].

В. Б. Авер'янов та О. М. Пасенюк зазначають, що варто звернути увагу на співвідношення ч. 4 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України із правилом, що розкриває зміст законності (ст. 9 КАС України): у разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, який регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права). На перший погляд, наведене правило співзвучне із принципом верховенства права: жоден спір не повинен залишитись невирішеним через відсутність прямого правового регулювання. Однак, на думку В. Б. Авер'янова та О. М. Пасенюка, тут не виключено існування певної загрози. А саме: *суд на підставі аналогії права може вивести із позитивного законодавства правило, яке не ґрунтуватиметься на ідеях справедливості, гуманізму*. Таким чином, аналогія права виступить як засіб заповнення у межах позитивного права прогалин шляхом *створення приписів, які не завжди матимуть правовий характер*. У свою чергу, принцип верховенства права у таких випадках вимагає від судді *вийти за межі позитивного законодавства* і шукати основу для вирішення спору у природному праві [4, с. 59].

О. В. Стовба ставить питання: що таке відмінне від закону право? Необхідність відповіді на це питання обумовлюється кількома факторами. По-перше, потребою мати критерії для того, щоб *відрізнити вихід за межі закону в інтересах правосуддя від свавілля суддів*. По-друге, якщо закон може прочитати кожен, то право, яке не збігається з писаним законом, повинно мати певний “канал”, завдяки якому воно стає не “власністю” певної “особливої касти” фахівців, а загальносуспільним надбанням. По-третє, це питання легітимації. Адже якщо закон, прийнятий демократичним шляхом з дотриманням встановленої процедури, загальноновизнано є легітимним, то як встановити легітимність неписаного права і відповідний обов'язок підкорятися йому? [5, с. 91]

Слід погодитись з думкою В. С. Бігуна про те, що правосуддя традиційно розглядається як правозастосувальна діяльність суду з розгляду і вирішення в установленому законом порядку віднесених до його компетенції справ. Водночас правосуддя з позиції філософії права розглядається як судове здійснення (ідеї) права. У зв'язку з цим виникає питання про значення принципів верховенства права та законності у здійсненні правосуддя. Зокрема це питання про те, **яким принципом повинен керуватися суддя (верховенства права чи закону)**, якщо він зобов'язується керуватися (виключно) законом. Теоретичне вирішення цього питання — це дотримання законності у судочинстві як форма здійснення правосуддя, а також реалізація принципу верховенства права, зокрема за участі інших осіб, які не

представляють державу (наприклад, присяжних) [6, с. 40]. Але слід враховувати, що на сьогодні конституційна норма про те, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних, здебільшого все ще залишається декларацією.

На думку О. В. Стовби, верховенство права, яке не тотожне верховенству закону, може допомогти правосуддю стати більш гнучким до особливостей конкретної ситуації, коли закон не дозволяє знайти адекватне її вирішення. Це також дозволить уникнути намагань законодавця жорстко детермінувати діяльність суду. Введення суду присяжних дозволить вивести правосуддя з-під пресу влади, оскільки прості громадяни, на відміну від суддів (по суті, чиновників), є менш вразливими для адміністративного тиску [7, с. 70]. Однак потрібно визначити чіткі вимоги до осіб, які можуть бути присяжними; крім того, не виключений також вплив і на представників народу, які беруть участь у здійсненні правосуддя і не є “чиновниками”.

О. В. Стовба вказує, що, незважаючи на спроби “розшифровки” верховенства права Конституційним Судом України, воно досі адекватно не осмислено. Але у світлі сказаного перспективною видається наступна гіпотеза. Чи не слід під верховенством права розуміти **право суду вийти в окремих випадках за рамки закону**, вносячи рішення безпосередньо на основі ст. 8 Конституції? [7, с. 70] Проте слід зауважити, як саме визначити, у якому випадку можна вийти за рамки закону? Чи не буде це свавіллям? Як можна в таких випадках гарантувати, що справді буде застосований принцип верховенства права саме в інтересах особи для захисту її прав і законних інтересів?

На думку Н. М. Оніщенко, принцип верховенства права повинен розглядатися принаймні у двох взаємопов’язаних та взаємоузгоджених ракурсах: як елемент доктринального вивчення та необхідна складова, що пронизує весь правореалізаційний процес, іншими словами, як принцип права і принцип, що необхідно належить правовому регулюванню, віддзеркалює принцип верховенства закону. Системний підхід допоможе простежити втілення принципу верховенства права в усю правову тканину — від виникнення певної ідеї, формування та розвитку доктринального впливу до практичної насиченості усієї юридичної діяльності. Принцип верховенства права також є віддзеркаленням, відображенням доктринального рівня правової свідомості в законодавчих нормах, а також необхідною умовою їх ефективною реалізації, тобто саме верховенство права є необхідним виміром цивілізованого співвідношення між духом і буквою закону, а отже, **принцип верховенства права і принцип верховенства закону можуть розглядатися як взаємозумовлені та взаємозбагачуючі категорії** [8, с. 12]. Справді, дотримання принципу верховенства права є неможливим, коли діяльність правозастосовних органів не відповідає принципу законності. Адже вважаємо принцип верховенства закону одним з елементів змісту принципу верховенства права. При цьому принцип верховенства закону має і самостійне значення, і втілюється у принципі законності. Вважаємо, що дискусії щодо протиставлення принципу верховенства права і принципу верховенства закону виникають через неоднакове розуміння поняття “право”. Якщо під терміном “право” розуміти природне право, то прихильники позитивного права цілком правильно заперечують верховенство права, яке означає вихід судді за межі позитивного права. Норми права повинні бути однаковими для всіх. Вважаємо неправильним у процесі правозастосування керуватись емоціями, мораллю тощо.

Заслуговує уваги також питання про вимоги (елементи) принципу верховенства права. Як вказує О. М. Пасенюк, традиційно до змісту принципу верховенства права включають справедливість. Її відсутність у правових нормах дає підстави ставити під сумнів легітимність таких норм. У науці зустрічаються твердження про те, що справедливість сама по собі не може бути регулятором суспільних відносин, оскільки не містить конкретних правових цінностей, придатних для застосування до певної ситуації. Новітнє законодавство про адміністративне судочинство закріпило

не мало норм оціночного характеру, які не містять чітких меж предмета свого регулювання. Суд на основі процесуального розсуду лише за результатами належних процедур може включити певні відносини до такого предмета регулювання. Очевидно, зміст оціночної норми є подвійним: писана частина, що закріплена у процесуальній нормі позитивного права, та неписана частина, яка для конкретної життєвої ситуації формалізується в ухвалі суду [9, с. 121].

О. В. Стівба переконаний, що суддя, який дійшов висновку про несправедливість певного закону, виходячи з конституційного принципу верховенства права, не повинен застосовувати для розв'язання справи цей закон. Під несправедливістю у цьому разі слід розуміти такий стан речей, коли наслідки діяння, зазначені у законі, є явно невідповідними впливу цього діяння на правопорядок (наприклад, застарілий закон). У цьому випадку суддя змушений безпосередньо застосувати право, визначивши такі наслідки для скоєного діяння, які дозволили б відновити порушені умови людського співіснування і (або) зміцнити правопорядок у цілому. Лише в такому випадку принцип верховенства права буде наповнений реальним змістом, а вимога ст. 8 Конституції України про пряму дію її норм — втілена у життя. Серед гарантій проти судових помилок та зловживань принципом верховенства права можна назвати право на оскарження судового рішення у суді вищої інстанції або законодавче закріплення норми, відповідно до якої безпосереднє застосування суддею права є обов'язковою підставою для перегляду такої справи Верховним Судом України [10, с. 13]. Але як суддя може визначити, чи є справедливим закон? Лише Конституційний Суд України уповноважений приймати рішення та давати висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Тобто перевіряється відповідність закону чи підзаконного нормативно-правового акта Основному Закону України, що має найвищу юридичну силу.

Слід погодитись з думкою Ю. С. Педька, який вважає, що сутність принципу пріоритету прав і свобод людини і громадянина має прояв у створенні умов для повноцінної участі громадян, на рівних з суб'єктами владних повноважень засадах, у адміністративному судочинстві й у спрямованості адміністративного суду до здійснення судочинства в такому режимі, що гарантував би остаточний захист права і законні інтереси кожного громадянина в усіх сферах державного управління [11, с. 59].

Г. М. Писаренко вказує на те, що, аналізуючи приписи ч. 2 ст. 2, ч. 2 ст. 19, п. 1 та 12 ч. 1 ст. 92 Конституції України щодо здійснення повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування в межах повноважень, у спосіб, передбачений Основним Законом, іншими законами України та визначення прав, свобод та основних обов'язків людини виключно законами, може скластися враження, що принцип законності обмежує дію принципу верховенства права в адміністративній процедурі й вимагає дій посадовців відповідно до позитивного права. Але законність не може і не повинна обмежувати дію принципу верховенства права, а саме: принцип верховенства права зобов'язує посадових і службових осіб органів публічного управління не застосовувати закон, який може призвести до порушення права [12, с. 63].

На думку К. О. Настечко, розвиток принципу “верховенства права” є надзвичайно важливим для формування правової держави в Україні. Значення принципу верховенства права у формуванні правової держави полягає передусім у прийнятті законів із правовим змістом, справедливих та таких, що регулюють суспільні відносини відповідно до умов сьогодення, проте не полишаючи основних засад розвитку людини і суспільства в цілому. Безперечно, питання про верховенство саме права є одним із основоположних питань при вирішенні справ у суді. Це здатність судді “відчутти дух закону”, а не бачити лише його форму, що може зробити лише освічений, кваліфікований фахівець [13, с. 105].

В. Б. Малишев вважає, що коли норми права мають прогалину, то вона у будь-якому разі може бути подолана за допомогою потенціалу двох інших рівнів: правосвідомості (принципи, ідеї, цілі, цінності, доктрина) і правовідносин (юридична практика, суспільна доцільність) [3, с. 214]. Саме тому не викликає сумніву те, що особа, яка застосовує принцип верховенства права, повинна мати високий рівень загальної і правової культури, знати зміст і вимоги принципу верховенства права, а також бути свідомою, що від її правозастосування, можливо, залежить чиясь доля.

Крім того, як вказує О. М. Пасенюк, вимоги принципу верховенства права мають як матеріально-правове, так і процесуальне значення. У першому випадку суд дає свій висновок з приводу змісту матеріального природного права, у другому випадку — визначає найоптимальніший спосіб організації судового процесу. Слід підкреслити, що “процесуальна” складова верховенства права є, можливо, більш важливою, ніж “матеріальна” [9, с. 120].

Деякі питання застосування принципу верховенства розкриваються у Постанові Пленуму Верховного Суду України “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”: відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі та зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя. Виходячи із зазначеного принципу та гарантування Конституцією судового захисту конституційних прав і свобод, судова діяльність повинна бути спрямована на захист цих прав і свобод від будь-яких посягань шляхом забезпечення своєчасного та якісного розгляду конкретних справ. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі ст. 22 Конституції закріплені в ній права і свободи людини й громадянина не є вичерпними [14].

Слід погодитись із думкою одного з авторів книги “Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві” — О. М. Пасенюком — про те, що принцип верховенства права є обов’язковим для застосування усіма органами влади. Починаючи з 1996 р., законодавець нерідко його прямо закріплює у статусних законах про той чи інший орган виконавчої влади. Таким чином, може скластись ситуація, коли зміст прав особи, визначений органом виконавчої влади з урахуванням принципу верховенства права, не збігатиметься з розумінням цього змісту самою особою. У такому випадку за позовом особи своє вагоме слово повинен сказати суд. При цьому таке слово має бути глибоко мотивованим; постанова суду повинна містити оцінку усіх обставин, які з погляду органу виконавчої влади мали природно-правову значимість. Сьогодні навіть при застосуванні норм позитивного права далеко не кожне судове рішення містить у мотивувальній частині доводи, на основі яких суд прийшов до своїх висновків. Коли ж в одиничних випадках суд усе ж таки посилається на принцип верховенства права, то, як правило, не вказує, які саме його вимоги були застосовані [9, с. 119].

Незважаючи на важливість конституційного принципу верховенства права, серед процесуальних законів лише Кодекс адміністративного судочинства України закріплює та конкретизує принцип верховенства права. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати практику застосування принципу верховенства права адміністративними судами України. Так, можна виділити такі шляхи реалізації принципу верховенства права в адміністративному судочинстві [15]:

1) обґрунтування позовних вимог з посиланням на конституційний принцип верховенства права та відповідне згадування про визнання і дію в Україні принципу верховенства права, передбаченого у ст. 8 Конституції України, у постановках адміністративних судів;

2) використання сторонами та судами рішень Європейського Суду з прав людини як джерела права на підставі ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”;

3) посилення на рішення Європейського суду з прав людини в заявах про перегляд судових рішень в адміністративних справах Верховним Судом України на підставах, передбачених ст. 237 КАС України.

На думку В. М. Бевзенка, який проаналізував дію і застосування принципу верховенства права в адміністративному судочинстві, у практичній діяльності судів спостерігається таке ставлення суддів до фізичних осіб-учасників адміністративної справи, яке не відповідає (а подекуди й суперечить) принципу верховенства права. Так, існують випадки залишення судом позовної заяви без руху за формальних підстав: неточно вказано найменування суду, до якого звертається позивач, подано неповний перелік документів та інших матеріалів, що долучаються до позовної заяви (відсутність копії позовної заяви, відсутність квитанції про сплату судового збору) (п.п. 1, 6 ч. 1, ч. 3 ст.ст. 106, ч. 1 ст. 108 КАС України); безпідставно суди відмовляють у відкритті провадження в адміністративній справі з мотивів невідомості спору адміністративним судам, обґрунтовуючи свою відмову начебто тим, що таку суперечку не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства (п. 1 ч. 1 ст. 109 КАС України), відмовляються витребувати необхідні для з'ясування обставин справи докази [16, с. 41].

В. М. Бевзенко робить висновок про те, що безпосереднього й послідовного використання, наслідування, підпорядкування принципу верховенства права представниками публічної адміністрації, зокрема й судами, фактично не відбулося. Навіть за умови виконання приписів норм Кодексу адміністративного судочинства України, у вітчизняній судовій практиці допускається бюрократія і формалізм, що значно перешкоджає захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів публічного змісту. Про існування в Україні ефективних засобів юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження, говорити не слід [16, с. 42]. Однак знову ж можна прослідкувати протиставлення принципу верховенства права і принципу законності, який передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Повинні бути дотримані усі належні судові процедури. Дійсно, бюрократія та формалізм не сприяють утвердженню верховенства права як пріоритету прав особи, але ж, наприклад, суддя не має права відкрити провадження у справі, коли подана позовна заява не відповідає встановленим законом вимогам, не подані всі документи, не сплачений судовий збір тощо. Однозначно, процесуальне законодавство потребує удосконалення таким чином, щоб звернення до суду було простим, доступним, не вимагало багато часу, зусиль і витрат, аби право особи на судовий захист було не лише декларативним і гарантованим, а й реалізованим.

Отже, слід вказати на необхідність більшої визначеності змісту і вимог принципу верховенства, аби запобігти неправильному тлумаченню принципу верховенства права і не допустити помилки у правозастосуванні, особливо при розгляді справ судами. Проте водночас намагання віднайти загальне визначення поняття верховенства права не повинно призвести до обмеження його змісту. Разом із тим уповноважені правозастосовці зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Необхідним є внесення змін до чинного законодавства, що дасть змогу застосовувати принцип верховенства права на належному рівні, коли судді зможуть **приймати рішення на основі закону**, застосовуючи принцип верховенства права, і щодо якості таких рішень не буде жодних сумнівів та підстав для звинувачення суддів у свавіллі. Реальний спосіб реалізації принципу верховенства права на сьогодні — це застосування практики Європейського Суду з прав людини.

Для утвердження принципу верховенства права при розгляді кожної справи суд з урахуванням принципу верховенства права повинен використовувати свої дискреційні повноваження у такий спосіб, аби належним чином захистити права і законні інтереси особи. Тому більш детального аналізу потребує нормативне закріплення і доктринальне тлумачення змісту принципу верховенства права, а також практика його реалізації адміністративними судами.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004 [Текст] // ОВУ. — 2004. — № 45. — Ст. 2975.
2. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту [Текст] / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. — К. : Наукова думка, 2007. — 586 с.
3. *Малишев, Б. В.* Застосування норм права (теорія і практика) [Текст] : [навч. посіб.] / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк ; [за заг. ред. Б. В. Малишева]. — К. : Реферат, 2010. — 260 с.
4. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України [Текст] / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. — К. : Юрінком Інтер, 2009. — 704 с.
5. *Стовба, О. В.* Фундаментальна онтологія правосуддя [Текст] / О. В. Стовба // Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення : [кол. монограф.] / [А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода та ін.] / відп. ред. В. С. Бігун. — К., 2009. — С. 90–114.
6. *Бігун, В. С.* Здійснення правосуддя — верховенство права чи законності? (проблеми праворозуміння та застосування) [Текст] / В. С. Бігун // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 35–42.
7. *Стовба, А. В.* Независимость судебной власти и верховенство права [Текст] / А. В. Стовба // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 68–72.
8. *Онщенко, Н. М.* Принцип верховенства права і принцип верховенства закону: чому протиставлення, а не взаємодія? [Текст] / Н. М. Онщенко // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 10–17.
9. *Пасенюк, О. М.* Верховенство права як принцип адміністративного судочинства [Текст] / О. М. Пасенюк // Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : [у двох книгах] / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка ; [ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова)]. — К. : Конус-Ю, 2008. — Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / Відп. ред. В. Б. Авер'янов. — 314 с.
10. *Стовба, О. В.* Правова ситуація як онтологічна основа правової реальності [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 “Філософія права” / О. В. Стовба ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — Х., 2005. — 16 с.
11. *Педько, Ю. С.* Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України [Текст] / Ю. С. Педько // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 58–62.
12. *Писаренко, Г. М.* Реалізація принципів верховенства права і законності в адміністративній процедурі [Текст] / Г. М. Писаренко // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 62–64.

13. *Настечко, К. О.* Праворозуміння і складові принципів верховенства права та законності [Текст] / К. О. Настечко // Принцип верховенства права і законності: проблеми реалізації в правотворенні та правозастосуванні : збірник матеріалів круглого столу молодих учених 18 травня 2010 року, м. Київ / відп. ред. В. П. Горбатенко. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. — С. 102–107.
14. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0009700-96>.
15. *Підвальна, М.* Утвердження принципу верховенства права при здійсненні судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень [Електронний ресурс] / Мирослава Підвальна // Юридический портал Pravotoday in UA. — URL : <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-165>.
16. *Бевзенко, В. М.* Міркування про дію й застосування принципу верховенства права в національному адміністративному судочинстві / В. М. Бевзенко // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 40–44 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — URL : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/bvmnac.pdf>.

*Рекомендовано до друку
кафедрою конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 2 від 13 жовтня 2011 року)*

Надійшла до редакції 31.01.2012

Підвальная М. З. Проблемы применения принципа верховенства права

Проанализированы проблемы применения принципа верховенства права в правоприменительной практике, которые связаны с разграничением права и закона. Исследовано аналогию права и судебную практику реализации принципа верховенства права.

Ключевые слова: принцип верховенства права, применение, аналогия права, право, закон, судопроизводство.

Pidvalna, M. Z. The Problems of Principle of Rule of Law Application

In the article the problems of principle of rule of law application in law enforcement associated with the division of law have been analyzed. The analogy of law and judicial practice of realizing the rule of law principles have been researched.

Key words: the principle of rule of law, application, analogy of law, law, legislation, justice.

